

І. Пулюя, І. Нечуя-Левицького, один з організаторів Санкт-Петербурзької української громади Олександр Іванович Бородай (1844–1914). Його фантастична біографія теж потребує більш детального дослідження. Саме сестра О. Бородая Варвара Іванівна Ясевич і є адресатом М. Лисенка.

Загалом лист надзвичайно цікавий, дещо для наших сучасників загадковий і потребує подальшого вивчення. Адже в біографії такого велетня української культури, як Микола Лисенко, залишається ще багато білих плям.

Лист Миколи Віталійовича Лисенка до Варвари Іванівни Ясевич
Київ 7/XI–1900

Високоповажна Добродійко!

Вибачайте з ласки за мій довгий промовк, вибачайте моїй тяжкій провині, що я й досі не одповів на Вашого люб'язного ласкавого листа. Сердечно дякую за все геть, за весь Ваш дорогий клопіт. Вл. Бон. і Варв. Ів. надзвичайно Вам дякують і просять обоє всім серцем, чи не можна б Вас ще раз потурбувати побачитись з Директором Департ. Поліції і поспитати його, чи будуть йому, синові Антоновича, робити утиски і перешкоди у його клопотаннях знову поступити в Університет? Тільки попросити Директора, щоб коли можна – повернули документи молодого Антоновича і щоб дали од себе відозву, що «не имею препятствий к поступленню в Університет». А то молода людина байдикує, не відає, що робити з собою. Коли можна, хай зроблять добре діло. Вол. Бон. учора вирядили за границу до кінця квітня або початку мая. Обрав він собі мешкання у м. Катана на південному березі о-ва Сицилії, на п'яті Етни.

Цікавлюся, коли Ви маєте читати свій відчіт про штунду. Сестра моя шле Вам своє сердешне привітання. Ал. Ів. нема, та вряд, що скоро повернувся, бо Чикаленко одписав йому, щоб краще сів та діло робив, приїздив би в той час коби саме діло примусить його сюди їхати.

Пишу я до Вас, шановна Добродійко, нашою українською мовою, ачей зрозумієте. Роблю ж це, щоб бути «последовательным». Гадаю, що цим вчинком не ображу Вас.

Глибоким товаришуванням свідчуся до Вас.

М. Лисенко

М.[аріїнсько-]Бл.[аговіщенська вул.] № 95

Чим справа скінчиця, то залишіть з ласки повідомлення.

1. Енциклопедія сучасної України. – К., 2001. – Т. 1.

2. Лисенко М.В. Листи. – К.: Мистецтво, 1964.

Олена ВОЛИНСЬКА,
мистецтвознавець

ТВОРЧА СПАДЩИНА ОСИПА СОРОХТЕЯ

Реформування художньо-освітньої галузі нашої держави неможливе без врахування історичної спадщини минулого. Важливим у цьому напрямі є вивчення прогресивних художньо-освітніх надбань митців різних регіонів України, зокрема Галичини. Неабияке значення у контексті вивчення зазначеної проблеми має творча спадщина О. Сорохтея, яку в мистецтвознавчому аспекті досліджували В. Мельник, О. Ріпко, М. Фіголь, Р. Шмагало та ін. [1]. Проте зазначені науковці у своїх роботах не охопили педагогічних засад діяльності видатного галичанина, що розвинули теорію та практику загальної художньої освіти Галичини початку ХХ століття. Метою статті є дослідити педагогічні засади творчої спадщини О. Сорохтея.

Художник О. Сорохтей (1890–1941) народився в с. Баранчиці Самбірського повіту (тепер Львівської обл.) в сім'ї залізничника. Згодом його родина переїхала до м. Станіслава (тепер м. Івано-Франківська), де він навчався у початковій школі (1897–1905) та вчительській семінарії (1906–1910) [2]. Будучи учнем вчительської семінарії, «Осип... займався майже виключно улюбленим малярством і рисунням. Кожного четверга... мандрував на міську торговлицю, щоб рисувати коней. Не долюблюючи обов'язкових шкільних предметів, багато... читав. Улюбленими його авторами були Ю. Словацький і В. Стефаник. Часто зарисовував у своєму альбомі героїв цих творів... і античної мітології...» [3]. В юнацькі роки О. Сорохтей ілюстрував рукописний молодіжний літературно-художній журнал «Зірка», який з 1909 року виходив у м. Станіславі, і виконав олійними фарбами автопортрет (1910) [4].

З 1911 року О. Сорохтей був студентом графічного курсу Краківської академії мистецтв, де навчався у видатного живописця та графіка професора Ю. Панкевича, який вирізнявся індивідуальним підходом до вихованців. За три роки навчання в цій академії О. Сорохтея неодноразово відзначали похвалами, бронзовою медаллю і преміями, що свідчило про його талант і старанність. Він отримував оцінки «дуже добре» з рисунків і малярства. Ректор Краківської академії мистецтв Я. Мальчевський охарактеризував молодого Осипа як «талант, який відзначається видатним обдаруванням, працею і взірцевою поведінкою... який може прислужитись в майбутньому своєму народові...» [5].

Проте навчання О. Сорохтея в Краківській академії мистецтв перервала Перша світова війна. Упродовж 1914–1918 років молодий художник служив у лавах австро-угорської армії Легіону Українських Січових Стрільців. Його, як митця, прикріпили до пресової квартири «Стрільцька кадра» (військової редакції), де він уперше звернувся до карикатури, намалював серію стрілецьких портретів і шаржів [6]. Свою прихильність до своєрідного жанру графіки – карикатури О. Сорохтей пов'язував із захопленням в юнацькі роки японським мистецтвом, що видавалося йому синтезом форми та лінії. Мистецтвознавець М. Рудницький з цього приводу зауважив: «О. Сорохтей – маляр, що перейшов страшну еволюцію..., яку може перейти людина, закохана у грі кольорів – став карикатуристом» [7].

Варто наголосити, що в галицькій пресі 1930-х років називали О. Сорохтея «непопулярним» митцем, який «не вмів нікому влещувати, не любив ходити «гурмою» [8]. На думку графіка і художника-баталіста І. Іванця, О. Сорохтей «не кидав... легкою рукою барвних ефектів та не хотів зворушувати сентиментальною тематикою. Самокритицизм, свідомість того, як важко стати добрим мистцем, зробили його самітником, анахоретом» [9]. Проте мистецтвознавець Д. Горняткевич стверджував: «Сорохтей імпровізував у карикатурі..., був дуже вибагливий щодо техніки, кожна його карикатура була м'яко трактована, мала в собі щось із акварелі...» [10]. Незабаром роботи митця почали друкувати в гумористичних журналах і збірниках, а О. Сорохтея іменували чудовим карикатуристом.

Для здобуття спеціальності художника-педагога О. Сорохтей упродовж 1918–1920-х років навчався у Краківській академії мистецтв під керівництвом професорів Вайса, Дембіцького, Пеньковського. Свідоцтво О. Сорохтея з Краківської академії мистецтв засвідчило, що за фаховий екзамен з рисунка як навчального предмета в загальноосвітніх школах і вчительських семінаріях він отримав оцінку «дуже добре». Цим документом студент О. Сорохтей допускався до наступного екзамену – «вчительського» (на право викладання цього предмета в середніх загальноосвітніх школах і вчительських семінаріях). Після проходження педагогічної практики в державних гімназіях міст Станіслава та Снятина О. Сорохтей здав на оцінку «достатньо» кваліфікаційний екзамен на право викладання рисунків у середніх загальноосвітніх школах і вчительських семінаріях, як державних, так і приватних з польською мовою викладання. Йому було вручено диплом учителя.

Педагогічну діяльність О. Сорохтей розпочав 1920 року. Упродовж 1920–1926 років він працював учителем рисунка і практичних занять у 1–4 класах Української державної гімназії м. Станіслава та каліграфії в 1 класі Приватної дівочої гімназії [11]. О. Сорохтей творчо працював: «у вагоні, на прогулянці, під час концертів, на базарі – у кишенькових альбомах, на серветках, на зошитах учнів» [12]. Він вважав, що справжній художник повинен спочатку вивчити багатівкову мистецьку спадщину минулого і лише тоді творити щось своє. Тому, працюючи учителем, О. Сорохтей ціка-

вився мистецьким життям Галичини, був активним учасником Гуртка Діячів Українського Мистецтва (1922–1926), що виховував українських малярів на традиціях національної культури.

У 1925 році станіславський сатирично-гумористичний журнал «Зиз» надрукував серію шаржів О. Сорохтея: д-ра Бачинського, проф. Боберського, Ю. Гірняка, Г. Коссака, О. Назарука, Т. Шевченка. 1926 року «Зиз» оприлюднив ще декілька гротескних портретів О. Сорохтея: «Визначний довголітній співробітник «Зиза» – Орест Ордак», «Директор Музичного інституту – композитор В. Барвінський», «О. Новаківський у візантійському стилі» та ін.

Слід зауважити, що О. Сорохтей був патріотом й оспівувачем повсякденного життя українського народу. Він зазначав: «Національний колорит не в дзьобанні і не в сердаку. То чудові речі, але вони про свято. А мене цікавить будень. Нині в буднях більше національного колориту, бо... передусім ними живуть люди, котрі всі разом і є той народ, до котрого ми, митці, так любимо апелювати» [13]. У цей період митець створив жанрові композиції: «Дроворуби», «Замітають вулиці», «Орач», «У кузні» та ін. Галицький художник-педагог Я. Лукавецький так охарактеризував творчу діяльність О. Сорохтея: «Жертвенний художник і свідомий борець за кращу долю безталанного народу», що був «єдиним у тих часах художником такої сили, експресії і одчайдушності», «фанатиком рисування (який. – О.В.) по-своєму бачив, аналізував світові прояви. Гострий, непримиренний за соціальною фантазією в тисячача малих зображеннях з сарказмом, в експресіоністичній манері апелював до свідомості глядача – до суспільства. Це – майстер-інтелігент, який своїми творами примушував думати, переживати і визначитись...» [14]. Тодішня преса охарактеризувала О. Сорохтея «надзвичайно скромним в оцінці свого таланту й своїх творів, як сам казав – учився ціле життя... Знав добре та признавав, що не виконав уповні того, що міг створити своїм талантом» [15].

У 20-х роках ХХ століття становище автохтонного населення Галичини – українців ставало усе важчим. Після державного перевороту Пілсудського (травень 1926 р.) окупаційна влада запровадила політику дискримінації та ополячування. О. Сорохтей не міг стояти осторонь цих подій, і 1926 року за переслідування селянських дітей опублікував карикатуру на директора польської гімназії. Карикатура була влучною та виразною, за що художника-педагога О. Сорохтея було позбавлено права викладати в Станіславі та переведено на роботу вчителем рисунків Снятинської гімназії (1926–1928). У м. Снятині О. Сорохтей познайомився та одружився з М. Карпюк – своячкою письменника М. Черемшини і випускницею малярської школи О. Новаківського у Львові. Снятинський період творчості О. Сорохтея характеризувався акварелями мальовничих краєвидів.

Мистецька спадщина О. Сорохтея багатогранна і налічує понад тисячу творів, виконаних олівцем, тушшю, крейдою і пастеллю; в техніках акварельного та олійного живопису. Упродовж 1925–1935 років митець створив сотні малюнків біблійного циклу, які, за визначенням мистецтвознавця М. Мельника, «відслідковують драму «маленької людини» – жалюгідної через фізичну недосконалість, але такої потужної за внутрішнім духом... й здатністю до всепрощаючої любові» [16]. 1935 року на замовлення владики Г. Хомишина О. Сорохтей виконав роботу «Зняття з хреста», яка вважається найціннішою реліквією Кафедрального собору Святого Воскресіння в м. Івано-Франківську.

Художник працював у портретному, побутовому і пейзажному жанрах; звертався до сатиричної графіки і життя міської бідноти; ілюстрував героїчне минуле нашого народу: «Бандурист», «Збір дружини на рать», «Княжий город», «Козаки в поході» та ін. У портретах митець «ліпив» психологічний образ зображуваного і відходив від натуралістичного малюнка. Його цікавила прогресивна і діяльна людина нової епохи. На думку мистецтвознавця М. Фіголя, О. Сорохтей сприймав дійсність з погляду вічності, трактуючи образи видатних людей минулого з сучасних позицій. У його портретах бачимо певний елемент дружнього шаржу дещо гротескної форми філософського змісту [17].

Упродовж 1928–1939 років О. Сорохтей працював учителем рисунків Української державної гімназії м. Станіслава, брав участь у мистецьких виставках: стрілецьких пам'яток 1914–1935 рр. у Львові (1934–1935); шостій, сьомій і восьмій виставках Асоціації Незалежних Українських Митців у Львові. У 1940–1941 роках художник брав участь у першій виставці образотворчого мистецтва Станіславщини [18]. Педагогічна діяльність видатного галицького художника О. Сорохтея мало відома. Лише спогади його сучасників, учнів, членів родини і документи приватних архівів (А. Васи-

льєва, Л. Сорохтей, М. Фіголя) дають змогу зрозуміти характер митця й особливості його художньо-освітньої та громадської діяльності.

Педагог О. Сорохтей був надзвичайно скромною людиною, відстоював думку про те, що «справжня людина мусить щодня прочитати гарний вірш, послухати прекрасну музику, оглянути добру картину» [19]. Цей художник зазначав, що в суспільстві мало якісних людей, на яких «навіть не в силі спинити... свій погляд» і які не могли бути «навіть символом якоїсь негативної риси в суспільності, а є звичайною маскою...» [20]. О. Сорохтей був працьовитим, енергійним (за словами його доньки, «не любив і зневажав будь-яке марнотратство – часу, здоров'я, праці і зароблених працею грошей») і навчав цього учнів [21]. Видатна галицька художниця О. Кульчицька зазначила про митця: «Він мав свою думку. Про все. І то власну, оригінальну... це був надзвичайно образований, живий чоловік» [22]. Спогади Х. Сорохтей засвідчили, що її «батько надзвичайно любив читати: за-склена шафа-сервант буквально (була. – О.В.) напхана книжками» [23]. Художник також захоплювався музикою. Як підкреслювали сучасники, «обличчя його розпогоджувалося..., коли хтось сідав за фортепіано» [24]. О. Сорохтей був поціновувачем українських народних пісень, грав на гітарі, співав народні думи [25].

Донька художника стверджувала: «Батько був прекрасний педагог, хоч ціле життя карався своєю учительською роботою, яка виснажувала його, крала у нього дорогий час, призначений для творчості, для мистецтва» [26]. Як художник-педагог був «надзвичайно дисциплінований, ...умів вимагати і прекрасно відчував межу, на якій треба було розрядити дитячу енергію» [27]. О. Сорохтей був охайним і вишуканим: «Костюм купував, як правило, дорогий, переважно трійку, з доброякісної вовняної тканини... Краватки добирав у спокійних, але виразних кольорах, полюблюючи метелики. Сорочки і хустинки визнавав тільки білі, і вони мусіли бути справді білосніжні» [28]. Його поважали і любили учні. Спогади О. Корчака-Городиського засвідчили, що О. Сорохтей «як один із немногих... старався говорити до нас 12–13-літніх не з позиції батька-професора, а радше приятеля» [29]. Цей учитель опікувався дітьми, які проявляли здібності до малювання, вирізнявся винятковою працелюбністю, постійно вдосконалював свою майстерність. Досвідчений художник-педагог О. Сорохтей носив у кишені блокнота, де, крім малюнків, записував міркування щодо історичної ролі мистецтва у прогресивному розвитку будь-якого суспільства, розглядав взаємозв'язок суспільних процесів з різноманітними мистецькими напрямками. Записи в його блокнотах мають чітку хронологію, що дає право розглядати їх як унікальні щоденники, залишені нам у спадщину галицьким художником-педагогом. Сторінки щоденників свідчать про різнобічність інтересів митця. Так, О. Сорохтей ґрунтовно вивчав історію світового мистецтва. У 1932 році він тлумачив появу нових мистецьких напрямів («натуралізму», «неореалізму», «нової речовості – дійсної дійсності») прогресивними технічними змінами в суспільстві, культом техніки, ...розуму, інтелекту, раціоналізацією життя, праці, любові, а водночас і культом грошей...» [30]. Він зауважив, що «нова речовість» вимагає потужної праці, професіоналізму, які не залежать від хвилі і настрою..., їй не притаманна «стандартизація, серійна продукція, механізація, що так чи інакше знаходить своє вираження у суспільному житті». Одночасно з цим митець розмірковував над поняттями «стадна людина», «мода на диктаторів..., властива нашому часові» тощо.

Гортаючи сторінки записників О. Сорохтея, зауважимо, що він був спостережливим і вимогливим педагогом, застосовував індивідуальну, колективну і групову форми організації навчання. У його щоденниках подано списки учнів, яких він навчав, і навчальні програми з цих предметів. Щоденники містять інформацію щодо успішності його вихованців, характеристику потенційних можливостей дітей в галузі вивчення рисунків, особливостей поведінки учнів. Так, учень Скобельський 12/2 «дармує час», Савак – «говорить безперервно», Трач 6/1 «утік», Ковальчук з II-B гімназійного класу «працює мало», Сосновський з I-B 7/5 «працює нічо», Стіх 7/5 «працює більше» та ін. У щоденнику художника-педагога за 24.01.1935 р. виписані прізвища учнів, які не мали батьків. Серед списків його вихованців бачимо прізвища відомих у майбутньому людей: М. Зорія – художника-педагога, А. Путька – педагога-просвітника, громадського діяча і священника та ін., які з великою вдячністю та любов'ю згадували цього вчителя.

Щоденники О. Сорохтея містять методику проведення занять з рисунків і трудового навчання, поурочне планування цих предметів. Його навчальна програма з рисунків будувалася на принципах науковості, доступності та емоційності. Так, для вивчення основ рисунка О. Сорохтей пропонував учням завдання на зображення рулону на столі, паперу на столі, натюрмортів із однією (двома-чотирма) закритими книжками. Цікавою була тема сьомого уроку, де художник-педагог пропонував завдання на зображення чотирьох закритих і однієї відкритої книжок. На восьмому уроці педагог пропонував учням зобразити палітру та пензлі... В переліку рисункових тем учителя були вправи на зображення капелюха та рукавиць, капелюха, рукавиць і хустинки тощо.

Окремим розділом у щоденнику галицького митця зафіксовані теми з малярства. Серед них – «завдання на зображення різних за кольором книжок, одна з яких відкрита, помідорів із серветкою або паперовою торбинкою, помідорів на тарелі з серветкою і ножем, натюрмортів із трьох цитрин, чайником і фляшкою, трьох бананів і паперової торбинки, трьох грушок на тарілці і двох яблук, двох булок на тарілці, кайзерки і серветки з двома яйцями...». Цікавими є уроки з малярства: «Малювання цвітів білих у фляконі і двох книжок», «Малювання цвітів мішаних (білих і червоних) з отвореною книжкою». Найскладнішою темою з його переліку був урок № 20: зображення тачки. О. Сорохтей доповнював плани-конспекти своїх уроків схемами і начерками людей, портретами і замальовками окремих предметів.

Наукову цінність має методика проведення О. Сорохтеєм занять із трудового навчання. На думку митця, вивчення предмета слід розпочинати у першому класі уроками з технології деревообробки. Також необхідно пояснити учням основні властивості, хвороби і вади деревини, виготовлення хатинок для пташок, годівничок, поїлок, ракеток до пінг-понгу, підставок для квітів тощо. Педагог О. Сорохтей у другому класі пропонував вивчати відомості з технології металу і деревообробки. Його учні виконували завдання на виготовлення предметів із залізними пасками (триноги, підставки для залізка тощо) та предметів із бляхи (чудернацькі форми для тіста тощо).

Неабияку наукову цінність має конспект О. Сорохтея з трудового навчання на тему: «Виготовлення скриньки». Конспект містить не тільки послідовність виготовлення скриньки, а й супроводжується схематичними малюнками та кресленнями. Колишній учень Р. Басараб згадує: «На уроках Осипа Сорохтея дозволялося творчо підходити до завдання. Підхід до будь-якої роботи супроводжувався методичною послідовністю. Учні виконували ескізи майбутніх виробів, які затверджував учитель, виконували роботу в матеріалі». Запам'яталися Р. Басарабу уроки випилювання з фанери. Учні О. Сорохтея вміли виготовляти ажурні підставки, рамочки для світлин і полицки. Улюбленими учнівськими темами були уроки декоративного випалювання на дереві та прикрашення виготовлених виробів у цій техніці [31].

Випускник Української державної гімназії м. Станіслава А. Путько охарактеризував О. Сорохтея як вихователя свідомих громадян України і щирого патріота рідної держави. А. Путько вважає, що характер, національні почуття, гордість і свідомість розвинули у нього мати й улюблений учитель О. Сорохтей («Молоко мами і сонце Сорохтея!»). За словами А. Путька, «серед вчительського колективу постать О. Сорохтея дуже вирізнялася. Вчитель рисунків виховував у нас, малих, почуття обов'язку: ти – маєш, ти – мусиш; безграничної любові до України» [32]. Своїх вихованців О. Сорохтей навчав словності («Слово – не горобець, вилетить – не піймаєш!») і не поважав ледачих учнів, промовляючи при цьому: «За таких, як ти, ми не маємо України!». О. Сорохтей часто провадив бесіди на теми сім'ї, чесності, порядності, обов'язку. «Ти маєш бути точний!» – говорив педагог своїм учням. На думку А. Путька, у гімназії О. Сорохтей засобами мистецтва ліпив громадянина, а уроки рисунків і трудового навчання проходили дуже цікаво. Під час уроків досвідчений педагог навчав правильно вимірювати пропорції предметів, знайомив із законами перспективного скорочення і світлотіньового зображення. Наприклад, на дошці він малював залізничні колії і розтлумачував правила перспективи. Художник-педагог підбирав неабиякі завдання для рисунків (запалену свічку, хрест, пам'ятник, гробівець стрілецькі могили тощо) і практикував екскурсії на природу і цвинтар. У процесі виконання завдань жоден учень не залишався поза увагою вчителя. Педагог підходив до своїх вихованців, здійснював корекцію їхніх робіт, толерантно вказував на помилки, застосовував

схеми-пояснення в куточку учнівської роботи, забороняв використання лінійки під час малювання і вимагав охайності в роботі. Він наголошував: «Сто разів зроби, як би не було важко!». О. Сорохтей навчав правилам шрифтування, використовуючи перо редіс, знайомив вихованців з пропорційними співвідношеннями друкованих і писаних літер, цифр.

Художник-педагог О. Сорохтей при поясненні теми уроку застосовував метод унаочнення. Наприклад, він провадив уроки з декоративного малювання, використовуючи стилізовані зображення природних мотивів на таблицях (птахів, квітів, листочків, гілочок тощо), які надалі формували у стрічкові композиції.

Галичанин О. Сорохтей виховав не лише покоління образотворчо грамотної та патріотично настроєної молоді, а й залишив своїх послідовників. Так, його учень М. Зорій (1908–1995) став у майбутньому знаним галицьким художником-педагогом, який розвинув теорію та практику загального естетичного виховання українців. Він вважав, що головне завдання художника-педагога – уміння розкривати і пояснювати красу, створену людиною. М. Зорій надавав неабиякого значення бесідам з історії українського і світового мистецтва, які тлумачив як передумову естетичного виховання учнів. М. Гамула (1910–?) «перед тим, як стати співаком і малярем... був питомцем Духовної семінарії в Станиславові і отримав початки освіти від Осипа Сорохтея, вчителя малювання в Українській гімназії в Станиславові» [33]. Учень О. Сорохтея М. Гамула належав до тих художників провінції Онтаріо, які зробили значний внесок в українське мистецтво в Канаді, де він проживав і творив із 1948 року.

Доволі довго художньо-педагогічна спадщина О. Сорохтея замовчувалася або ж розглядалася досить поверхово. Завдяки сподвижницькій діяльності та клопотанням родичів О. Сорохтея, зокрема Л. Сорохтей (невістки художника) та А. Васильєва (зятя художника), збережені цінні архівні документи та самотні твори митця; організовуються виставки творів видатного художника-педагога Галичини. Стараннями багатьох науковців (О. Ріпко, М. Фіголя та ін.) ім'я митця відоме галицькій і світовій громадськості. Мистецькі твори художника часто експонуються в картинних галереях Львова та Івано-Франківська, а 1987 року вони експонувалися на виставці українського мистецтва з колекцій Канади і США в Торонто. Художньо-освітня діяльність О. Сорохтея гідно поцінована громадськістю м. Івано-Франківська. У фондах Івано-Франківського обласного художнього музею зберігають твори митця, одну з вулиць міста названо його іменем. Зусиллями Л. Сорохтея створено Музей Осипа Сорохтея в одному з училищ міста. А нещодавно Івано-Франківській дитячій художній школі присвоєно ім'я цього видатного галицького художника-педагога.

Отже, творча спадщина галичанина О. Сорохтея має національний характер і охоплює художню, громадську, а що найважливіше – педагогічну діяльність митця. Талановитий художник залишив численні напрацювання в галузі образотворчого мистецтва, розвинув теорію та практику художньої освіти молоді початку ХХ ст., склав навчальні програми з рисунків і трудового навчання, збагатив методику викладання художніх дисциплін власними розробками, виховував молодь на традиціях національної культури.

1. Мельник В. Такий гордий, такий трагічний талант // Західний кур'єр. – 2000. – № 8. – С. 10.; Ріпко О. У пошуках страченого минулого: ретроспектива мистецької культури Львова ХХ ст. – Львів: Каменяр, 1995. – 286 с.; Фіголь М.П. Перо Осипа Сорохтея // Жовтень. – 1980. – № 11. – С. 154–156.; Словник митців-педагогів України та з України у світі (1850–1950-і рр.) / За ред. Р. Шмагала. – Львів: Українські технології, 2002. – 144 с. – 176 іл.

2. Графічні портрети Осипа Сорохтея (До 100-річчя від дня народження художника): Каталог виставки / Упоряд. М. Фіголь. – Івано-Франківськ, 1990. – 23 с.

3. Ставничий І. Маляр і карикатурист – О.-Р. Сорохтей // Альманах Станиславівської землі. – Нью-Йорк – Торонто–Мюнхен, 1975. – С. 544.

4. Ріпко О. У пошуках страченого минулого: ретроспектива мистецької культури Львова ХХ ст. – Львів : Каменяр, 1995. – 286 с.

5. Кіс-Федорук О. Релігійні мотиви у творах Осипа Сорохтея // Київська церква. – 2000. – № 4 (10). – С. 116.

6. Фіголь М.П. Перо Осипа Сорохтея // Жовтень. – 1980. – № 11. – С. 154–156.

7. Рудницький М. Карикатурист у карикатурнім середовищі // Світ. – Львів.– 1926. – Ч. 19–20. – Р. II. – С. 13–14.
8. Голубець М. О.Сорохтей // Наші дні. – 1942. – Ч. 2. – С. 11.
9. Іванець І. Мистець анахорет // Назустріч. – 1935. – Ч. 33. – С. 1–2.
10. Горняткевич Д. Станиславівські образотворчі мистці // Альманах Станиславівської землі. – Нью-Йорк–Торонто–Мюнхен, 1975. – С. 539.
11. За повідомлення Управи Приватної дівочої гімназії кружка «Рідної школи» в Станиславові за шкільні роки 1920/21–1926/27. – 87 с.
12. Ріпко О. У пошуках страченого минулого: ретроспектива мистецької культури Львова ХХ ст. – Львів: Каменяр, 1995. – С. 114.
13. Сорохтей Х.-М. Що відкрилося у серці // Дзвін. – 1996. – № 5–6. – С. 140.
14. Лист Я. Лукавецького до Х. Сорохтей. – Снятин, 1987. – 24 січня. – Архів А. Васильєва.
15. М.Г. Осип-Роман Сорохтей // Українське слово. – 1941. – 30 листопада.
16. Мельник В. Такий гордий, такий трагічний талант // Західний кур'єр. – 2000. – № 8. – С. 10.
17. Фіголь М.П. Перо Осипа Сорохтея // Жовтень. – 1980. – № 11. – С. 154–156.
18. Графічні портрети Осипа Сорохтея. (До 100-річчя від дня народження художника): Каталог виставки / Упоряд. М. Фіголь. – Івано-Франківськ, 1990. – 23 с.
19. Щоденники Осипа-Романа Сорохтея. – Архів А. Васильєва.
20. Рудницький М. Карикатурист у карикатурнім середовищі // Світ. – Львів. – 1926. – Ч. 19–20. – Р. II. – С. 13–14.
21. Сорохтей Х.-М. Що відкрилося у серці // Дзвін. – 1996. – № 5–6. – С. 133.
22. Там само. – С. 134.
23. Там само. – С. 129.
24. Там само. – С. 130.
25. Мілян О. Осип-Роман Сорохтей – художник-живописець // Дзвін. – 1996. – № 5–6. – С.140–143.
26. Сорохтей Х.-М. Що відкрилося у серці // Дзвін. – 1996. – № 5–6. – С. 129.
27. Там само. – С. 129.
28. Там само. – С. 130.
29. Корчак-Городиський О. Спогади з життя. Молоді роки. – Львів, 2000. – Ч. 1. – 228 с.
30. Щоденники Осипа-Романа Сорохтея. – Архів А. Васильєва.
31. Розмова з Р. Басарабом, запис зроблено 03.08.1999 р.
32. Розмова з А. Путьком, запис зроблено 25.06.1999 р.
33. Кейван І. Українські мистці поза Батьківщиною. – Едмонтон–Монреаль, 1996. – 226 с.

Олесь СОЛОВЕЙ,
мистецтвознавець

ФЕНОМЕН ТВОРЧО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Багатогранна творчість народного художника України М.А. Стороженка доволі ґрунтовно досліджена мистецтвознавцями, натомість його педагогічна діяльність досі залишається недостатньо вивченою. А саме в цій ділянці визначний майстер напрацював безцінний досвід, виховав чимало талановитих художників.

Професор Микола Стороженко присвятив педагогічній діяльності у Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури майже сорок років життя. Закінчивши 1956-го Київський державний художній інститут, він деякий час був на творчій роботі, а 1958 року професор С. Подерв'янський запросив свого колишнього студента викладати в інституті. Та через три роки він разом із Георгієм Якутовичем, Олександром Данченком та Григорієм Гавриленком через звинувачення їх керівництвом у пропаганді творчості бойчукістів змушений був залишити інститут. Потім ще двічі він повертався в інститут, але остаточно утвердився в ньому як викладач 1964 року. Наприкінці 1973-го